Varhaiskasvatus – ja opetuskentän restoratiivisen lähestymistavan ja sovittelun perusteita

FT Maija Gellin 2021

VERSO-ohjelma

Suomen Sovittelufoorumi ry

SSF:n päämääränä on edistää sovittelun käyttämistä ristiriitojen ja konfliktien ratkaisuissa kouluttamalla, vaikuttamalla, tiedottamalla ja toimimalla yhteistyössä muiden sovittelun toimijoiden kanssa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.
VERSO-ohjelma, Naapuruussovittelun keskus, Hallittu sukupolvenvaihdos-projekti, ja kesällä päättynyt Sovittelu verkossa -projekti ovat SSF:n alaisuudessa toteutuvia hankkeita. SSF on ollut tutkimushankkeissa kehittämässä myös työyhteisösovittelua, perheasioiden sovittelua sekä ympäristöasioiden sovittelua.

www.sovittelu.com

Varhaiskasvatus- ja opetuskentän sovittelutoiminta pohjaa restoratiivisen oikeuden arvoihin ja periaatteisiin

Perinteinen oikeus / Restoratiivinen oikeus

Taustafilosofia	Perinteinen rankaisukeskeinen oikeus	Restoratiivinen oikeus
Ontologia (Olemassa olon lähtökohta)	On olemassa totuus, joten todisteiden esittäminen on olennaista	Jokaisen osapuolen näkemys ymmärretään ”omaksi totuudekseen”
Epistemologia (Tiedon käsitys)	Neutraali viranomainen voi esittää olennaiset faktat huolimatta siitä, että hän ei ole konfliktin osapuoli eikä osallinen tapahtumaan	Eri näkemykset, kokemukset, tunteet ja tarpeet hyväksytään olennaisina. Sovittelija toimii fasilitaattorina tukien osapuolten välistä vuorovaikutusta
Metodologia (Menetelmän lähtökohta)	Tieto, valta ja päätöksen teko kuuluvat viranomaisille konfliktin osapuolten jäädessä vähäiseen tai olemattomaan rooliin	Prosessiin osallistuvat kaikki, joihin tilanne on vaikuttanut ja osapuolten yhdessä etsimä sopimus korjaa tapahtuneen myös tulevaisuutta silmällä pitäen

(vrt. Hopkins B. 2006)

Restoratiivinen lähestymistapa ja sovittelu koko yhteisön hyvinvoinnin rakentajina -> ns. Whole School Approach

(Gellin M. 2019, 70-72)

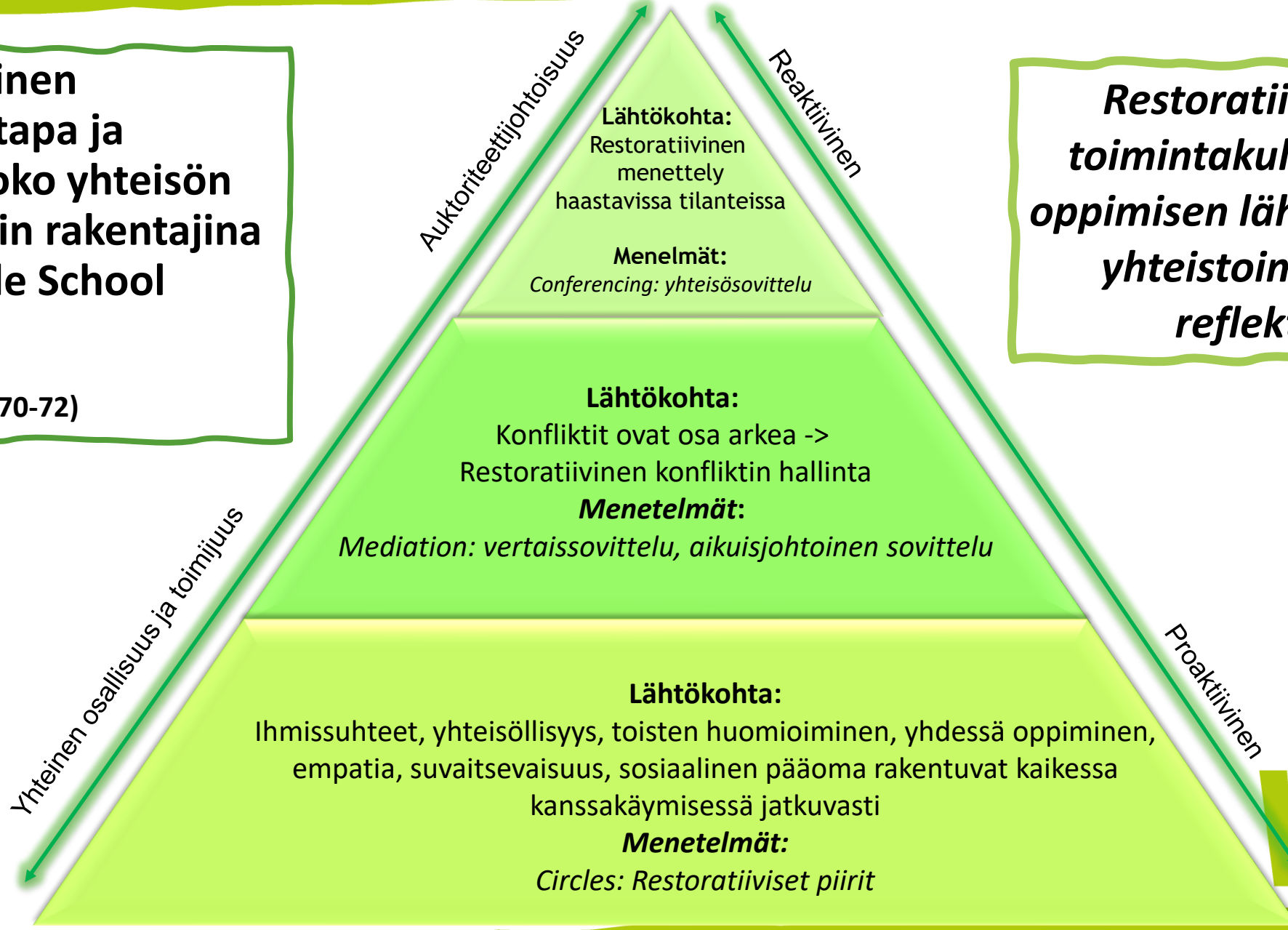

Restoratiivisessa toimintakulttuurissa oppimisen lähtökohtana yhteistoiminta ja reflektio!

VERSO OHJELMA

VERSO-ohjelma kouluttaa

MiniVerso-toimintaan:
* Varhaiskasvatuksen henkilöstöä restoratiivisiksi kohtaajiksi ja sovittelijoiksi
* Henkilökuntaa ja lapsia sovittelun hyödyntäjiksi

Verso-toimintaan:
* Oppilaita vertaissovittelijoiksi
* Aikuisia Verso-toiminnan ohjaajiksi
* Henkilökuntaa ja oppilaita vertaissovittelun hyödyntäjiksi

RESTO-toimintaan:
* Varhaiskasvatus- ja opetus kentän henkilöstöä restoratiivisiksi kohtaajiksi ja sovittelijoiksi

Mentori-toimintaan:
* Varhaiskasvatus- ja opetus kentän henkilöstöä VERSO-ohjelman käynnistämän toiminnan ylläpitäjiksi ja kehittäjiksi omalla alueellaan.

VERSO OHJELMA

Lasten oikeudet keskiössä

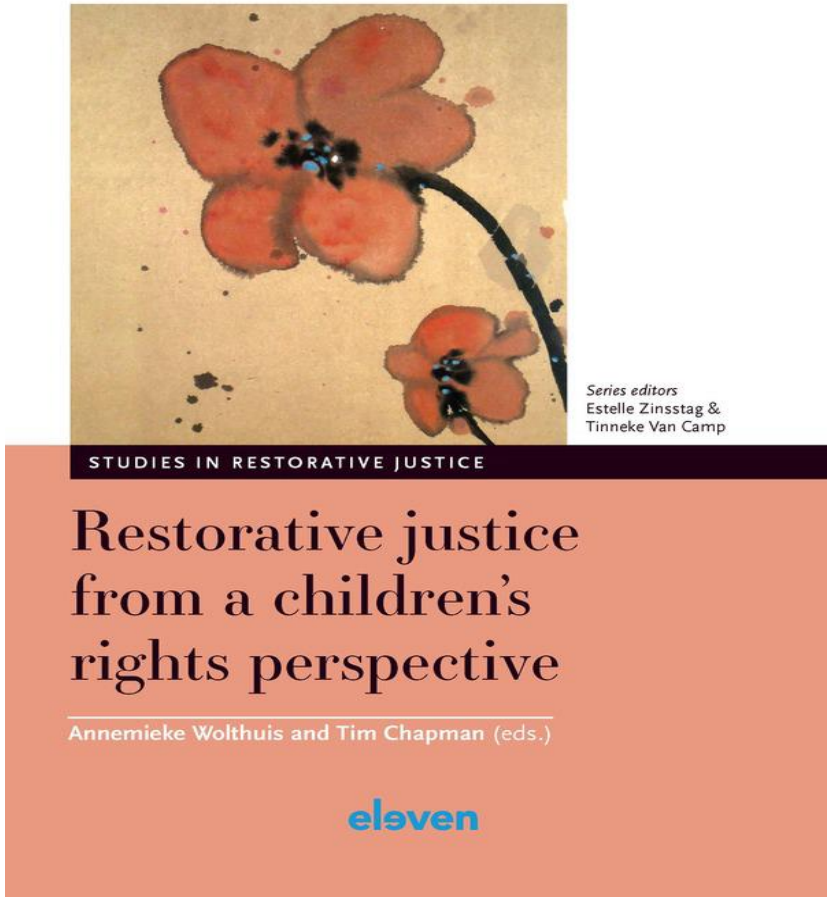

”Oikeus tulla kuulluksi ja osallistua päätöksen tekoon ovat peruskysymyksiä yhteisöllisyyden ylläpitämisessä ja nuoren syrjäytymisen välttämisessä.

Jokaisella lapsella on tarve tulla kunnioitetuksi ainutlaatuisena persoonana, ja aikuisten vastuulla on varmistaa lapsille turvallinen kasvuympäristö.

Lapsen oikeudet eivät kuitenkaan pääse toteutumaan ilman, että lapsille tarjotaan mahdollisuuksia harjoittaa näitä oikeuksia.”

(Gellin M. 2021. Strengthening rights and participation of children. A Finnish perspective on a restorative approach to education. In: Wolthuis A. & Chapman T. (eds.). Restorative justice from a children's rights perspective. Eleven Publ. Pp. 291-310)

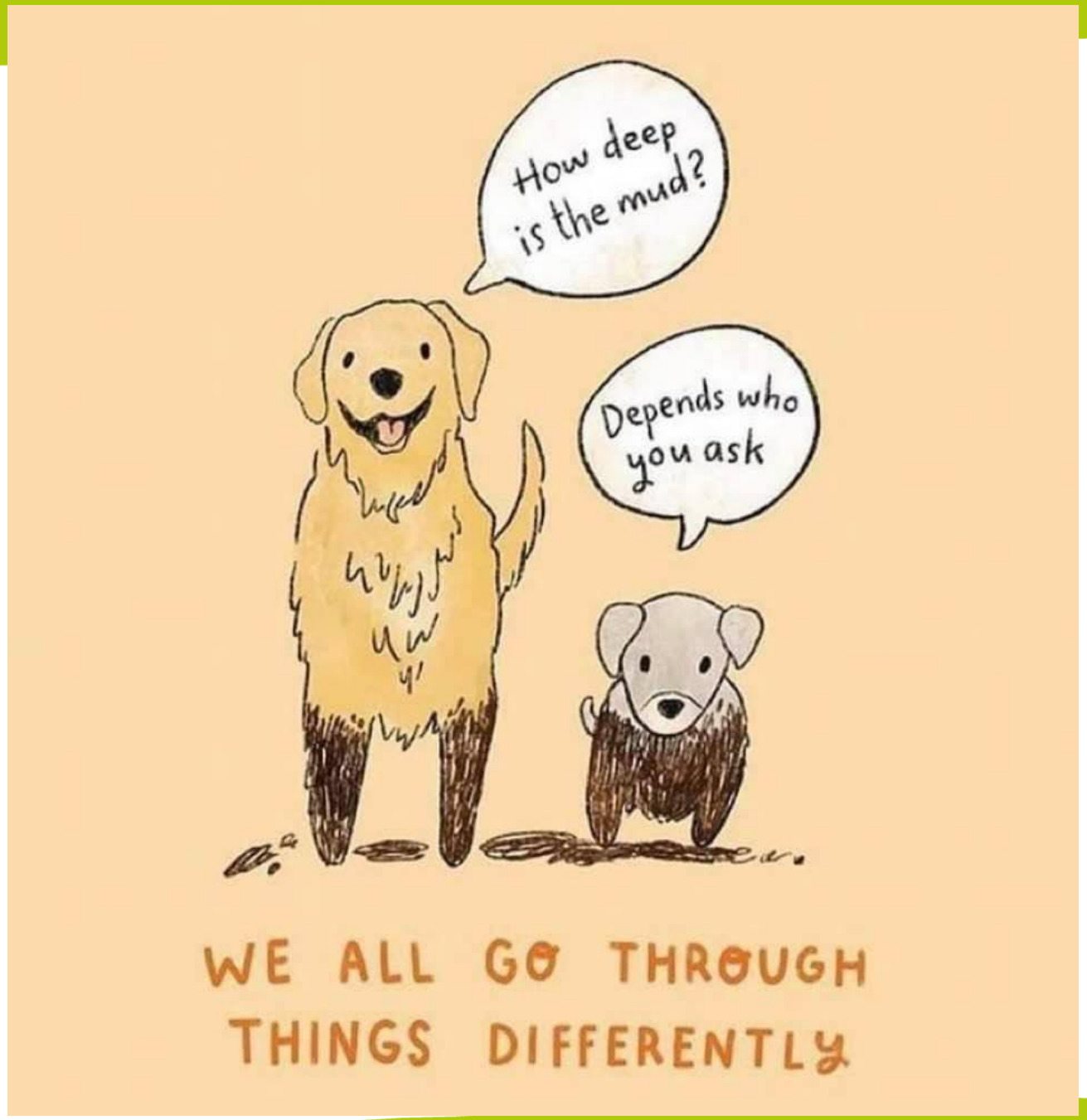

Iso vai pieni tilanne?
Vähäinen vai vakava?
Riita vai kiusaaminen?

- Konfliktin osapuolille konflikti on aina tunteita kuohuttava asia riippumatta siitä miten se suhteutetaan lakeihin, sääntöihin tai normeihin tai määritelmiin – ja erityisesti riippumatta siitä, miten ulkopuoliset tilannetta arvioivat.

- Kuulluksi ja hyväksytyksi tulemisen kokemukset ovat inhimillisiä tarpeita, jotka yhdistävät kaikkia konfliktin osapuolia

VERSO OHJELMA

Lapsiystävällinen oikeus on ihmisystävällistä oikeutta

- Lähtökohtana ystävyyden ihanteiden toteutuminen:
  - Ystävät kohtelevat toisiaan hyvin
  - Ystävät luottavat toisiinsa
  - Ystävät ymmärtävät ja kuuntelevat toisiaan

➢ Lapset eivät opi tyhjiössä. Päästessään jo kouluvuosinaan harjoittelemaan konfliktinratkaisun ja sovittelun taitoja, syntyy sosiaalista pääomaa, joka kantaa läpi elämän.

➢ Ihmissuhteiden eheytymisen näkökulmasta on tärkeää valita eri tasoisten konfliktien käsittelyyn osapuolia vähiten kuormittava menettely asian selvittämiseksi.

Gellin 2019, 63-64

VERSO OHJELMA

Vähinten kuormittava menettely? Tukena koulun ja sen lähiyhteisön sovittelutoiminnan porrasmalli

1. **Vertaissovittelu; yhteistyössä koulutetut vertaissovittelun ohjaajat, vertaissovittelijat ja osapuolet**
   - Sovitellaan nimittelyä, haukkumista, ulkonäköön tai vaatetukseen liittyvää asiatonta kommentointia, asiatonta käyttäytymistä netissä, ärsyttämistä, tönimistä, etuilua, "leikkitappeluita", ryhmän ulkopuolelle jättämistä **mahdollisimman varhaisessa vaiheessa**.
   - Sovittelijoina VERSO-koulutetut oppilaat ja opiskelijat (vertaissovittelijat) tai päiväkodissa henkilökunta

2. **Aikuisjohtoinen sovittelu I; yhteistyössä sovittelijat, osapuolet ja asiaan liittyvät koulun henkilökunnan jäsenet ja huoltajat**
   - Sovitellaan portaan 1. tapauksia tarpeen mukaan erityisesti jos tilanteet toistuvat, häirökäyttäytymistä, sääntöjen rikkomista, oppilaan ja opettajan välisiä väärinymmärryksiä ja ristiriitoja
   - Sovittelijoina RESTO-koulutetut henkilökunnan jäsenet

3. **Aikuisjohtoinen sovittelu II; yhteistyössä sovittelijat, osapuolet, koulun johto, huoltajat, opiskeluhuollon henkilöt**
   - Sovitellaan portaan 2. tapauksia tarpeen mukaan sekä vakavaa sääntöjen rikkomista ja toistuvaa häiriökäyttäytymistä kouluyhteisössä
   - Sovittelijoina RESTO-koulutetut, erityisesti opiskeluhuollon ja johdon henkilökunnan jäsenet

4. **Nopean puuttumisen mallit; yhteistyössä sovittelijat, osapuolet, huoltajat, poliisi, alueellinen sosiaali-, lastensuojelu- ja nuorisotyö sekä esim. Ankkuriryhmä, Katusovittelu tai Naapuruussovittelu -hankkeet**
   - Sovitellaan mm. sääntöjen rikkomuksia, vainoamista, pahoinpitelyjä, väkivaltaa, ilkivaltaa, näpistyksiä, varkauksia, häiriökäyttäytymistä julkisissa tiloissa
   - Sovittelijoina alueellisen rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimiston sovittelijat yhteistyössä ao. hankkeiden sovittelijat

5. **Rikos- ja riita-asioiden sovittelu; yhteistyössä sovittelijat, osapuolet, huoltajat, koulun edustajat, alueelliset sovittelutoimistot ja poliisi**.
   - Sovitellaan mm. pahoinpitelyjä, vainoamista, omaisuusrikoksia, vahingontekoja, laittomia uhkauksia ja kunnianloukkauksia
   - Sovittelijoina alueellisen rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimiston sovittelijat

Kouluissa sovittelutoiminnalla on aina aikuisten tuki ja koulutuksen saanut aikuinen arvioi tapauskohtaisesti tarkoituksenmukaisen menettelyn.

(M. Gellin 2013, kts. myös Chapman, Gellin, Aertsen, Andersson 2015)

Sovittelun prosessi kouluissa ja oppilaitoksissa

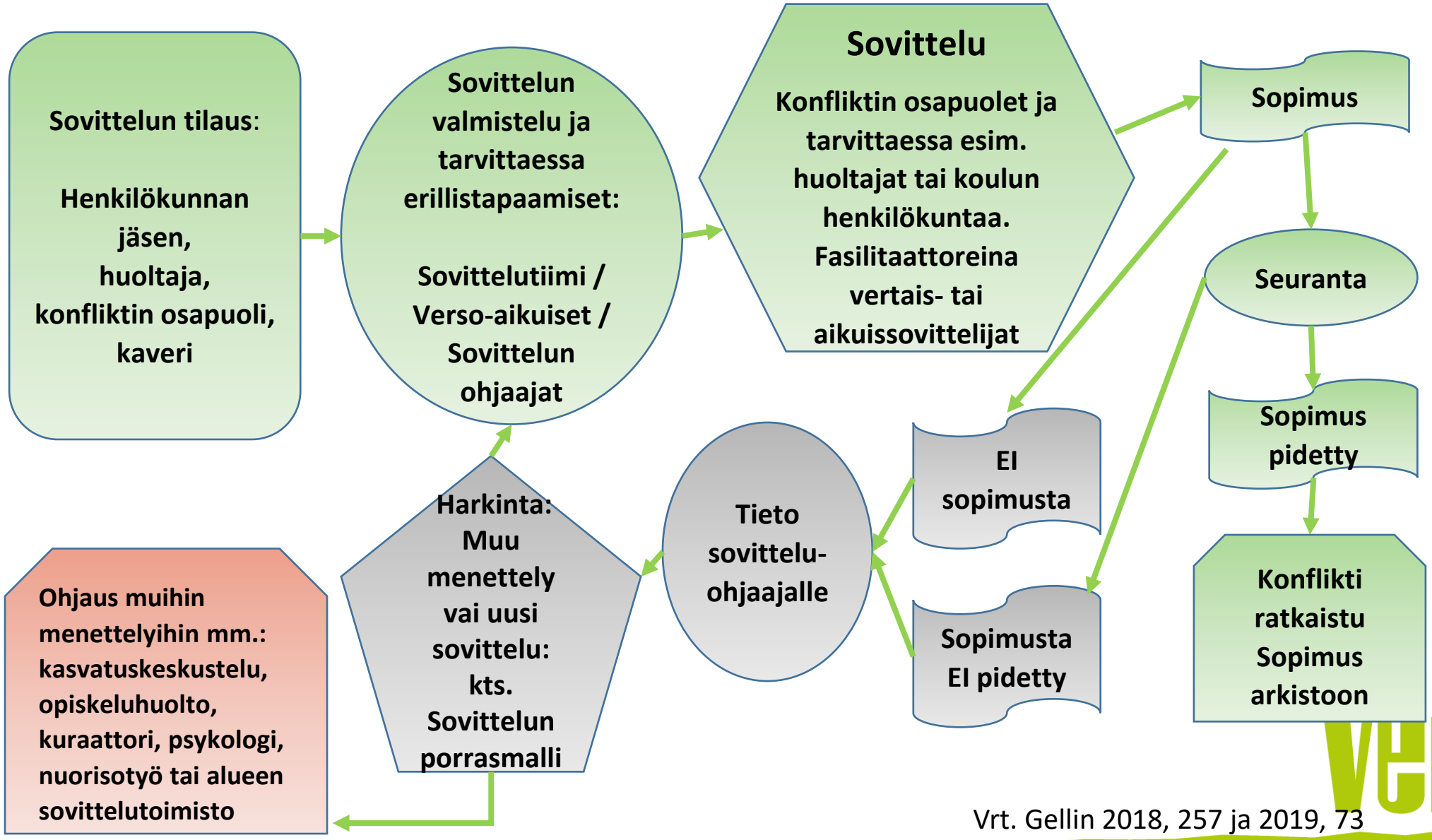

Vrt. Gellin 2018, 257 ja 2019, 73

Kouluissa yli 90% sovitteluun ohjatuista tapauksista johtaa sopimukseen, jonka seurannassa todetaan pitäneen

Varhaiskasvatuksen suunnitelma, Opetussuunnitelman perusteet sekä useat suositukset ja raportit tukevat sovittelutoimintaa

2014: Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien perusteiden lähtökohtana osallisuuden ja kyvykkyyden vahvistaminen

POPS 2014 luku 3.3	VASU 2018 luku 3.1
Oppilaat oppivat työskentelemään yhdessä ja saavat tilaisuuden harjoitella neuvottelemista, sovittelemista ja ristiriitojen ratkaisemista sekä asioiden kriittistä tarkastelua.	*Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista on tukea lasten vertaissuhteista ja yhteisön hyvinvointia. Lasten kanssa opetellaan ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti.*

2017: Opetusneuvos Paula Mattila: ”Kielikasvatus rakentaa, sovittelu korjaa vuorovaikutusta” s. 34-

Kielikasvatuksesta sovitteluun on lyhyt matka.

- Sovittelemalla voidaan korjata pahaksikin päässeitä vuorovaikutussuhteita.
- VERSO rinnastuu Suomen oikeusjärjestyksen mukaiseen rikos- ja riita-asioiden sovitteluun monissa pääpiirteissään.
- Sovittelijaoppilaita sitoo vaitiolovelvollisuus ja puolueettomuus, kuten ”tavallisessa” sovittelussakin.
- Ongelman osapuolet sanoittavat itse ne asiat, joita he sitoutuvat tekemään estääkseen ongelmatilanteiden uusiutumisen.
- Sovittelun hienouksia on, että onnistuessaan se antaa osapuolilleen tunteen, että pahoihin asioihin voi itse vaikuttaa niitä korjaavasti.

https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/rakentavaa-vuorovaikutusta

2018: Sovittelu on osa työrauhan turvaamista edistävää toimintakulttuuria

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y

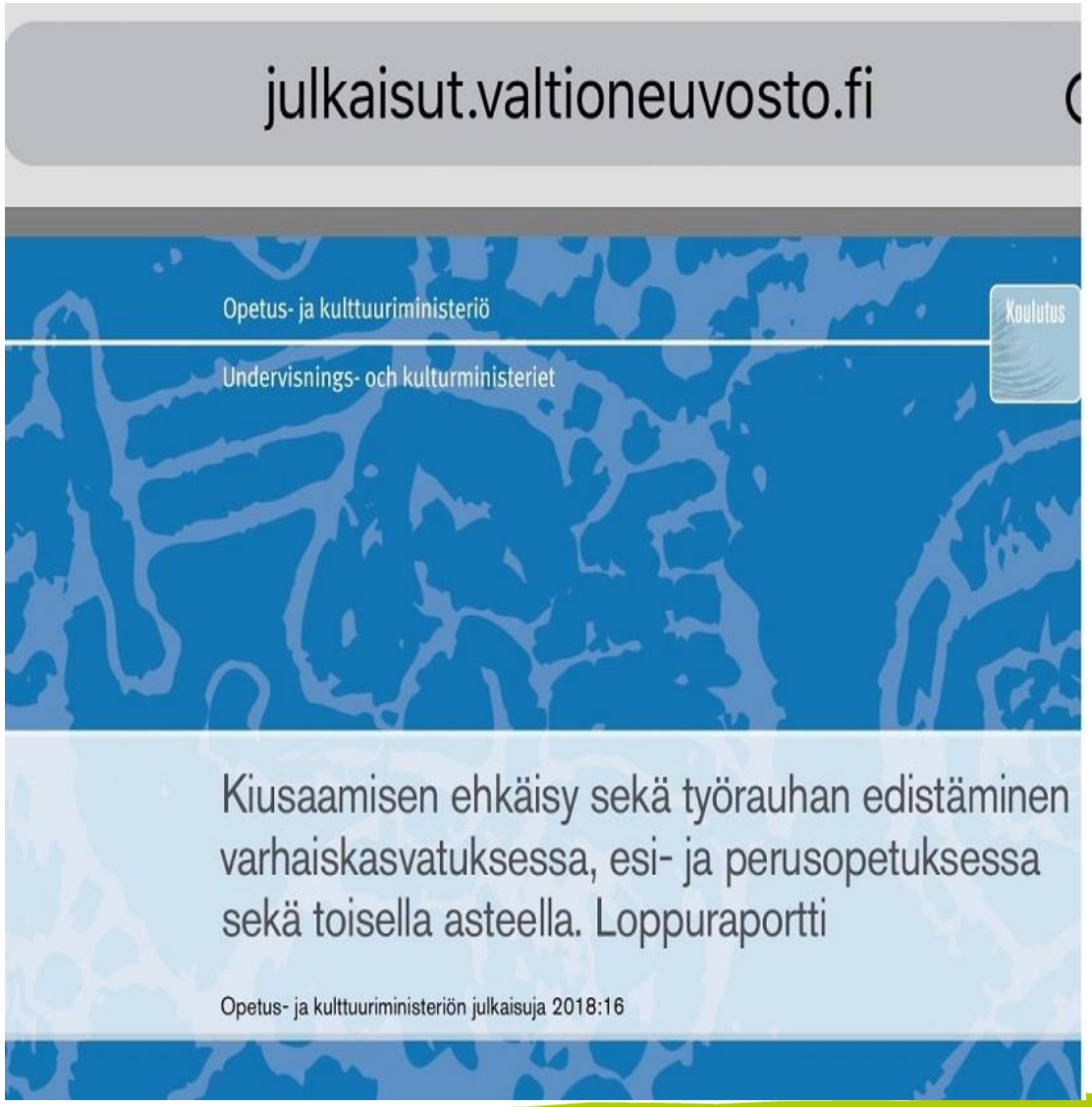

Kehittämisehdotus 9 c, sivu 26

Vahvistetaan varhaiskasvatuksen ja kasvatuksen kentän sovittelun toimintakulttuuria ja sovittelupalvelujen hyödyntämistä jakamalla näistä tietoa päiväkodeille, kouluille ja oppilaitoksille sekä näiden lähiyhteisöille niin, että sovittelutoimintaa ja -palveluja voidaan ja osataan aktiivisesti hyödyntää erilaisia konfliktitilanteita selvittäessä.

Kts. myös teksti toimintakulttuurista, s. 66-67

2021:

KEET JA SÄÄDÖSVALMISTELU / TOIMENPIDEOHJELMA KIUSAAMISEN, VÄKIVALLAN JA HÄIRINNÄN EHKÄISEMISESTÄ

Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi

Eri hallinnonalojen toimista koostuvan ohjelman taustalla ovat hallitusohjelman kirjaukset mm. syrjimättömyydestä sekä jokaisen lapsen ja nuoren oikeudesta koskemattomuuteen. Tavoitteena on, että kenenkään ei tarvitse kokea kiusaamista, häirintää, väkivaltaa tai sosiaalista syrjintää koulussa tai oppilaitoksissa. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on osa toimenpideohjelmaa

https://minedu.fi/kiusaamisen-ehkaisemisohjelma

Toimenpide 4: Henkilöstön ja johdon koulutus

Hyvinvoinnin ja työrauhan edistämiseen, yksinäisyyden ja kiusaamisen ehkäisemiseen sekä mielen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvä pedagoginen osaaminen määritellään varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstön ja johdon täydennyskoulutuksen painopistealueeksi seuraavien kolmen vuoden ajalle. Sisällytetään Opetushallituksen tulossopimukseen vuosille 2021-2023.

https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sosiaalinen-turvallisuus

VERSO OHJELMA

Opetuskentän
restoratiivisen lähestymistavan ja sovittelun
ensimmäinen suomalainen väitöstutkimus avaa aiheen
määrittelyä, käytäntöjä, toteumista ja tuloksia.
Väitöstyön tuloksena syntyi ymmärrys
restoratiivisesta kohtaamisesta kokonaisvaltaisena
lähestymistapana kontekstista riippumatta.

Restoratiivinen lähestymistapa vapauttaa tukemaan sosiaalisten taitojen oppimista

Painopisteen siirtäminen sanktiokulttuurista konflikteja ennaltaehkäisevään myönteisen asenneilmapiirin rakentamiseen on mahdollista. **Restoratiivisen kohtaamisen taito** on vapauttanut tukemaan oppilaiden kykyä vuorovaikutuksen oppimiseen, vastuunottoon ja käytöksen muutokseen.

Restoratiivinen ajattelutapa ja osallisuus tuottavat ymmärryksen jokaisen yhteisön jäsenen arvokkuudesta ja kyvykkyydestä, sekä jokaisen osallisuuden mahdollistamisen merkityksestä, kun yhteisön hyvinvointia vahvistetaan.

Konfliktitilanteissa **restoratiivinen sovittelun prosessi** on purkanut ennakkoluuloja, lisännyt ymmärrystä ja vastuunottoa, sekä tuonut kunnioitusta yhteisön jäsenten välille eri näkemyksistä huolimatta.

Gellin M. 2019. Väitöskirja luettavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-173-6

Gellin M. 2019
Restoratiivinen kohtaaminen (FGT)

Gellin M. 2019, 155-161
Väitöskirja luettavissa:
http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-173-6

VERSO OHJELMA

Lisää tietoa! Seuraa meitä!

Facebook: VERSO – sovittelu

Facebook: MiniVerson juttulaari

Twitter: @Verso_sovittelu

Instagram: verso_sovittelu

Snapchat: Versosnappi

YouTube: VERSO-ohjelman videot

Kotisivu SFF: www.sovittelu.com

Kotisivu VERSO: www.sovittelu.com/vertaissovittelu

-> videot, podcastit ja verkkokurssit sekä materiaalipankki

VERSO OHJELMA